

Viděno třemi...

Naše BIO čelí i po 28 letech dílčí nedůvěře. Právem?

B rzy oslaví třicetiny. A přesto není rok, aby se někdo někde o něj neotřel. Že jako kdovíjak to s tou jeho opravdovostí je. Ekologické zemědělství, o které jde, přesto sílí. Kde a proč se tedy bere rezervovanost mnohých a kdo a jak by ji měl více čelit?

V ČR už evidujeme na 5 000 subjektů v oboru, z čehož je přes čtyři tisíce ekofarmářů, hospodařících na 10,4 % zemědělských ploch. Na více než 85 % z nich sice převažuje produkce sena, tedy vypásání trvalých travních porostů při ekologickém chovu zvířat, přesto máme cca 500 producentů biopotravin. Za ty roku 2015 lidé utratili už 2,25 miliardy korun a jejich spotřeba meziročně stoupla o 11,4 %, což se po léta plus minus opakuje...

I když bychom ale před lety našli i meziroční skoky až třicetiprocentní, lze stejně slyšet: je to prostě móda... A že trvale přibývá těch, kdo v oboru podnikají? Ti, kdo pochybují o všem, to spláchnou rázně: no, přece kvůli dotacím... Berou je však jen hospodáři, ne už zpracovatelé či obchodníci. Škála jedovatosti vůči „zemědělství bez jedů“ je širší. Až po nejtypičtější z tupých – už trapně fousatých – osočení: „určitě střikají v noci!“ (to trvale vytáčí zkušené kontrolory-agronomy; nepovolený postřik by totiž poznali na porostu, ze strojů, z půdy...) U vědomí snad až národního rčení, že totiž „na každém šprochu, pravdy trochu“, se proto vnučuje klíčová otázka, jejíž souvislosti už přerůstají nejen agrární rovinu:

Jsou kontrola ekozemědělců i jejich přínos tak průkazné, že lze vyvrátit nedůvěru těch, kdo šíří, že obor stojí jen na marketingové výhodě, protože i ekorolníci určitě o moc jinak nehospodaří či rovnou podvádějí?

Prostor pro vlastní úhel pohledu na vybrané roviny tohoto dilema jsme nabídli trojici těch, které téma provází už léta:

Ing. Jiří URBAN, ředitel Sekce rostlinné výroby Ústředního kontrolního a zkušebního ústavu zemědělského (ÚKZÚZ) v Brně, jeden z „otců-zakladatelů“ ekozemědělství u nás, po 10 let předseda svazu ekozemědělců, v letech 2008–2010 náměstek ministra zemědělství.

● **Ing. MILAN BERKA**, v letech 2006–2015 ředitel KEZ, o.p.s., (Kontroly ekologického zemědělství), největší a nejstarší z našich kontrolních organizací v oboru, který ji vtiskl (spolu s předchozím ředitelem Ing. Janem Dvorským, pozn. red.) pověst zásado-

vého a přísného orgánu, dnes v důchodu její řadový kontrolor.

● **JOSEF SKLENÁŘ**, Biofarma Sasov u Jihlavy – s biocertifikátem od roku 1999, s chovem prasat a skotu masných plemen, s vlastními ekojatkami, s produkcí masných výrobků, uzenin a kolem 20 plo-

din, zelinářstvím i mnoha oceněními za produkty.

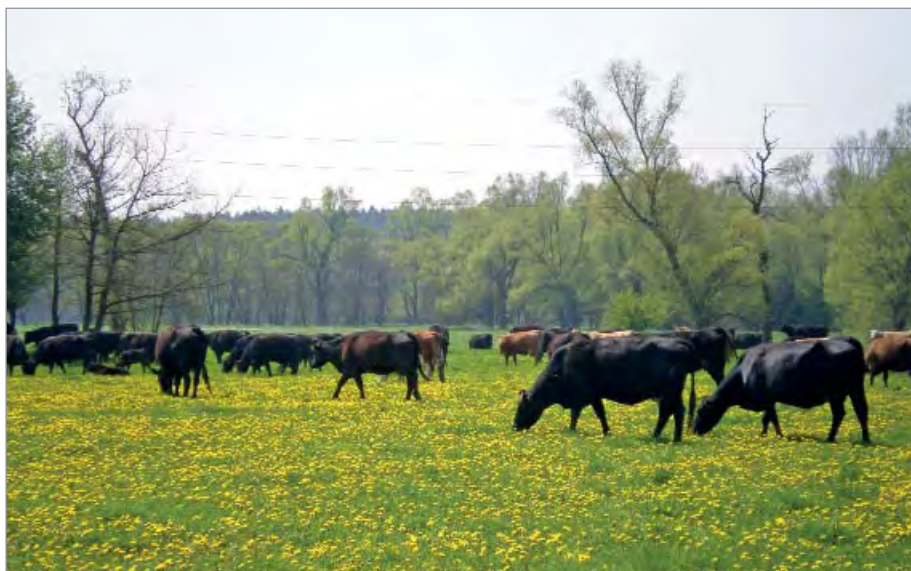
1. Kolik a jakých kontrol ekofarmář za rok absolvuje?

Urban: Minimálně jednu, kterou si u soukromé kontrolní a certifikační organizace objednává a platí. Je-li bez závad, obdrží biocertifikát a na produkty může dát značku BIO. To platí od začátku ekozemědělství u nás – ještě před jeho státním uznáním a zavedením dotací. Navíc je od roku 2009 pověřen tzv. úřední kontrolou oboru i státní orgán, jímž je náš ÚKZÚZ. Kontroluje cca 5 % ekozemědělců každý rok. Je to kontrola navíc. Je i delegovanou kontrolou pro Státní zemědělský a inter-

venční fond (SZIF), který vyplácí dotace. Každý (i konvenční) zemědělec absolvuje více křížových dotačních kontrol. Pokud se při nich zjistí porušení pravidel, je nahlášeno a může dojít k odebrání dotace i certifikace. Ekozemědělci jsou určitě nejkontrolovanějšími farmáři.

Berka: U každého ekologického podniku musí být jednou ročně řádná inspekce. Krom toho kontrolní organizace koná minimálně u 10 % podnikatelů i namátkovou neohlášenou inspekci. Nadto lze nařídit následné kontroly k prověření kroků, které si sám ekofarmář stanovil k odstranění těch nedostatků při řádné inspekci, které nebyly hrubým porušením předpisů. Výběr ekofarmářů k následným kontrolám vychází z analýzy rizik, kterou má zpracovanou každá kontrolní organizace.

Sklenář: Kontrola ekozemědělství je jen jedna z mnoha desítek, které za rok absolvujeme a které nás již podvazují v produkci. Mj. i špatným nastavením. Pokud budu jen produkovat bioseno či bio-senáz a krávy, resp. telata z nich, které na trávě pasu, prodám mimo ČR, tak budu mít paradoxně nejméně kontrol. Když ale pěstuji na orné půdě, vykrmuji jatečný skot, dojím krávy nebo dokonce chovám prasata či drůbež, jejich produkci zpracovávám a pak ji i prodávám, dostávám jen mírně vyšší dotace, ale mám řádově víc inspekci. Místo abych řešil kvalitu a to, jak obstát v konkurenci, čelím takřka týdne kontrole. Velkopodniky to neohroží, ➡

➤ mají tolik dotací, že jim administrativu spojenou s kontrolami pokryjí. Kontrol máme za rok opravdu desítky! I když všechny nezkoumají ekohospodaření, souvisí s ním a při špatném výsledku mají i fatální důsledky. Pokud bych kvůli hrubému porušení ztratil biocertifikát, pak nemohu prodávat biopotraviny. Přijdu o odbyt, a to je pro skutečné producenty biopotravin ta největší hrozba.

O důvěře k biopotravinám a jejich rozšíření ale rozhoduje pouze spokojený zákazník. Transparentní kontrola biofarmářů je jen jedna z podmínek pro růst zájmu o bio

Důvěru ve značku BIO podporuje správné značení biopotravin.

a ne ta nejožehavější. Systém je propracovaný a poctivý. A že „všichni podvádějí“, to si fakt nemyslím – ani o konvenčních zemědělci. Nejsme národ podvodníků!

2. Kontrolní organizaci si ekofarmář vybírá a kontrolu platí. Kontrolorů není tolik. Může se tak laik obávat, že vzniknou „užší vazby“ a přimhouří se oko nad nějakým tím hříchem?

Urban: Soukromé certifikační kontrolní organizace si sice ekofarmář opravdu vy-

Zejména kuchaři oceňují výbornou kvalitu vyzrálého masa z pasoucího se skotu.

bírá sám, ty však jsou nuceny podle předpisů (ISO/IEN 17065) inspektory místně i časově obměňovat. Navíc nad nimi bdí ministerstvo svou supervizí. Náš ÚKZÚZ je státním kontrolním orgánem, kontrolujeme namátkově, méně často, ale nezávisle a kontroly obměňujeme.

Berka: Kontrolovat téhož ekofarmáře může inspektor jen jednou za dva roky po sobě. Kontrolu předpisů pro ekologické zemědělství vykonává i ÚKZÚZ a Státní veterinární správa (SVS) – ty dělají u vybraných podnikatelů kontroly cílené i na-

mátkové. Naleznou-li pochybení, které uniklo kontrolní organizaci, posílají informaci na MZe, které s ní následně řeší, proč nezjistila porušení předpisů. Prostor pro změkčování kontroly či obcházení pravidel je tak minimalizován.

Sklenář: Odlišujeme pochybení a podvod. Chybami se člověk učí a s tím i kontroly počítají. Nedokážu si ale představit, že inspektor nenahlásí použití herbicidů. To by totiž ohrozilo i samotnou jeho organizaci. Myslím, že by tu šlo i o trestný čin.

3. Neměli by tedy o své práci i zjištěných kontrolaři více informovat, aby šířili povědomí o přísném dohledu a důvěře k ekofarmářům tím posilovali?

Urban: Souhlasím. Vzorem může být přístup Státní zemědělské a potravinářské inspekce, která prohřešky zveřejňuje (viz web potraviny.napranari.cz). ÚKZÚZ zajišťuje jen úřední kontrolu, sankce a případné zveřejnění „hříšníků“ je již tedy věcí ministerstva.

Berka: Smlouva o inspekci a certifikaci s našimi klienty nám neumožňuje zveřejňovat adresně informace z kontroly třetím osobám. Ani z právního hlediska to vzhledem k možnému soudnímu procesu při obzvláště hrubém porušení pravidel není možné, dokud soud pravomocně nerozhodne. Máme pravomoc za hrubá porušení nevystavit certifikát BIO na produkty a předat zjištění ministerstvu, které s podnikatelem zahájí správní řízení. Je-li zjištěn kontrolní organizací potvrzeno, může MZe ekofarmáře pokutovat a následně mu také krátí dotaci dle výše pokuty.

KEZ vždy na jaře pořádá pro své klienty semináře, kde uvádíme nejčtenější zjištěné prohřešky i výsledky rozborů odebraných vzorků. Ty zveřejňujeme i na webu.

Sklenář: V dnešním mediálním světě si může každý výsledky kontrol najít. Navíc pochybuji o tom, že se důvěra v BIO zvýší tím, že se do hlavních zpráv TV dostane velmi ojedinělý hříšník. Spíš to důvěru srazí. Divák si neřekne: „To je super jak kontroloují bioproducenty, koupím si biopotravinu příště víc!“ Ale poškodí to tu většinu poctivých. No a zveřejňování drobnějších pochybení by asi věci neprospělo. Ani by se jako „prkotiny“ do zpráv nedostaly. ➤

Menu připravené z biopotravin nabízejí restaurace spíše jen ve velkých městech.

4. Čím kdo tedy ještě může přispět k tomu, aby obor bral výt z plachet nedůvěřivců?

Urban: Image ekozemědělství poškodily podniky, které přišly kvůli dotacím, aniž na systém byly připraveny či mu věřily. Problém se táhne léta – nejmarkantnější bylo rozšiřování tzv. ekosadů nikoli sadařů, ale v podstatě investory, kteří využili slabin dotačního systému. Sice nepodváděli formou (oním „stříkáním chemie při měsíčku“), ale poškodili pověst oboru tím, že nenabízeli žádnou bioprodukcí. S plošně vyplácenými dotacemi tomu bylo stejně u travních porostů a jiných kultur. Pohled na „dotačně orientované ekozemědělství“, aniž by se zdůrazňovala jeho původní filosofie, se u nás mění a zlepšuje jen pozvolna. V kontrolách ale velké problémy nevidím. Je to zásluhou jak zmíněné státní supervize, tak i povinného vzorkování procesu „BIO“ s laboratorními testy k odhalení stop nepovolených hnojiv, GMO a pesticidů.

Nemyslím ale, že je u nás možné přesvědčit drtivou většinu lidí. Pracoval jsem i v zahraničí. Na západ od nás je ekozemědělství vnímáno pozitivněji a každý jeho úspěch veřejnost chápe jako malé vítězství slabého nad silným (myšleno mainstreamové, chemickými koncerny ovládané zemědělství s problematickou nadprodukcí). Na východ od nás (viz Ukrajina) zase nevěří státu a jeho garancím (dřívější a přetrvávající korupce), ale věří západním certifikacím a evropským bioznačkám (např. Bioland, Demeter a hlavně EU Bio)...

U nás cítíte spíš všudypřítomnou skepsi (stačí číst internetové diskuse či slyšet běžné hovory). Je to dáno i českou vlastností nedůvěřovat a závidět (dotace, vyšší výkupní ceny...), věřit spikleneckým teoriím a pomlouvám. Bohužel. Zde je asi úspěch, že důvěra pro BIO stoupá zvolna.

Popularizaci biopotravin pomáhá pořádání biojarmarků a výstav.

Berka: Tvrdím, že tito podnikatelé jsou nekontrolovanějším sektorem zemědělské prvovýroby a zpracování produkce! Opakuji, že vedle kontrol specializovaných na tento obor je prověřuje i státní dozor. Pro důvěryhodnost čistoty bioprodukce testuje kontrola minimálně u 5 % z nich také vzorky na obsah reziduí. Pozitivní nálezy předá ministerstvu ke správnému řízení. Vzorky odebírají i samy státní dozorové orgány, u ekofarmářů ÚKZÚZ a SVS, u výrobců biopotravin SVS a Státní zemědělská a potravinářská inspekce (SZPI).

Ekozemědělcům ale nejde jen o bioprodukty. Sledují i ochranu životního prostředí. Mnoho studií už doložilo negativa konvenčního zemědělství pro život v půdě,

pro výskyt reziduí ve vodách z pesticidů. To v ČR málo prezentujeme – na rozdíl od Německa, Rakouska, Švýcarska... Argumenty sektoru se publikují většinou jen v Září – Měsíci biopotravin. Jde spíše o komerční informace. Nikoho moc netrápí, proč jsou biopotraviny u nás dražší než jinde v EU, proč prodáváme BIO víc do ciziny (jateční zvířata a mléko), proč dovážíme mléčné výrobky BIO, které umíme vyrobit, proč velkou část bioprodukcí prodáváme jako konvenční...

Sklenář: Přispět může každý. Spotřebitel nákupem biopotravin, producent poctivým nadšením pro věc, úředník kvalitnějším předpisem a jeho prováděním... Problém je ale „celospolečenský“ a pramení do značné míry i v těch socialistických desetiletích. Po nich nám zůstaly lány bez krajinných prvků. Bez remizků, mezí, cest či mokřadů... To se následně odráží i v psychice lidí, co tu žijí. Velkoplošně je kvůli tomu také předurčena i zemědělská výroba, i zpracování potravin. Těch malých, kterým „sluší“ ma-

lovýroba, a tím i pracnější bio, je u nás málo. Podívejte se na leteckou mapu na hranicích s Německem nebo Rakouskem, kde BIO „frčí“ a dáte mi za pravdu. Důvěru opravdu nevytvoří přísnější kontrola, ale více spokojených zákazníků. Jestli chceme více poctivých maloproducentů, dejme

jim nějakou pobídku – nějak je povzbudit. Dobrým řešením by bylo „zastupování“ dotací na jeden subjekt. Pak by zůstaly peníze na venkově, a ten už se o sebe postará. Věřte mi!

Zpracoval

Karel Merhaut
FOTO – archiv redakce Bio